

VI. Concluzii

1. Existența limbajului vocal-articulat este rezultatul natural și secundar al unui comportament biosocial, parțial inconștient, parțial semiconștient, cu posibilitatea de a deveni – pe alocuri și uneori – conștient. Exercițiul, în cadru social, al acestui comportament generează un instrument de comunicare lingvistică, dotat cu capacități adaptativ-evolutive, în vederea existenței și funcționării sale, limbajul având nevoie deopotrivă de stabilitate și de variabilitate. Pe de o parte, spre a funcționa, el are nevoie de a fi relativ uniform și omogen, previzibil și comun, indivizii comunității trebuie să se acomodeze reciproc. Pe de altă parte, ca realitate care vehiculează și exprimă stări fizice, psihice, mentale, volitive, sociale etc., el trebuie să aibă atributele ‘dinamism’ și ‘suplețe’, ‘adaptativitate’ și ‘capacitate de adecvare la realitățile vehiculate’.

2. Evoluția procesual-istorică a limbajului și a limbii este generată și determinată de existența, dezvoltarea și funcționarea factorilor de ordin biologic, lingvistic și social. Aceștia determină și totodată se supun proceselor interacționale și evolutive. Relațiile structural-funcționale dintre elementele și componentele proprii celor trei factori, dintre rezultatelor exersării lor și cele generate de interacțiunea lor au ca efect dezvoltarea unei structuri funcționale complexe, organice, sistemice și interdependente. Nevoile funcționării ei în modalități eficiente fac să apară continuu felurite schimbări lingvistice, cu deosebire la nivel fonetic. Deși preexistente individului, elementele sistemului fonetic nu sînt date și imuabile, ci supuse jocului sistemic dintre stabilitate și variabilitate.

3. Ca produs preponderent biologic și abia apoi reglat social, structura audio-articulatorie se supune, în grade consecvente, unor determinări biosociale – din care rezultă, de fapt. De aceea, fizica fluxurilor sonore și a coarticulațiilor din sînul unei comunități este determinată de factori de ordin general-uman, dar așa cum s-au particularizat acele coarticulații și fluxuri sonore în cadrul comunității date, ca urmare a interacțiunilor dintre felurile în care s-au singularizat acestea la nivelul indivizilor componenți. În consecință, în sînul unei comunități, producția de fluxuri sonore prezintă grade ridicate de compatibilitate, de uniformitate, de coerență, adesea chiar de identitate. Totodată, evolu-

țiile adaptative care se produc la nivel fonetic urmează unor procese care, de asemenea, caracterizează respectiva comunitate lingvistică și socială.

La nivelul planului fonetic aproape că se poate spune că limba se vorbește prin indivizi, producția și evoluția petrecându-se natural și de la sine, independent de conștiința vorbitorilor, fiind un proces ineluctabil, ireversibil, acționând cu o legitate oarbă.

4. Comunitatea lingvistică este esențialmente socială și se dezvoltă într-un anumit mediu geografic și social, interacțional, favorabil stabilității structurii audio-articulatorii și deprinderilor articulatorii, dar pregătit pentru schimbările adaptative, dintre care unele decurg din nevoile structural-funcționale ale limbii, iar altele, din funcțiile cognitive, expresive și sociale ale limbii, toate activate de exercițiul lingvistic.

Ca orice produs al unui exercițiu, limba și vorbirea sînt nu doar instrumente și activități, ci constituie deopotrivă obiecte supuse cunoașterii și evoluției. Caracterul de instrument social aparținînd unei comunități, apoi cel de activitate deprinsă și exercitată pe calea anumitor reflexe, și cel de obiect a cărui funcționare și devenire pot fi înțelese nu implică nicidecum absența factorului conștient.

De aceea, modificările lingvistice nu apar doar în consecința unor activități reflexe ale unor configurații anatomo-fiziologice, ele fiind expresia plenară a manifestării depline a întregului complex biosocial (avînd trăsăturile unor comportamente anatomo-fiziologice, psihologice, conștiente, volitive, sociale). Plasat în limitele acestei configurații și observîndu-și activitatea și efectele ei, individul poate deveni un factor activ, care acționează la nivelul înțelegerii sale, în funcție de observațiile pe care le-a făcut, de calculele și de țelurile sale.

La acest nivel, individul nu mai este cel prin care limba se vorbește pe sine, ci începe să devină cel care vorbește limba.

5. Factorii activați de planul biologic (fizic, psihic, mental) concură în direcția adecvării limbii la realitatea biologică, forțînd instrumentul să urmeze modificările genitorului său. Factorii derivați din existența și funcționarea limbii însăși acționează în direcția păstrării identității de stare a limbii, încercînd să o rețină într-o stare de conservare, de „fidelitate” față de sine. La rîndul lor, factorii activați de planul social temperează acțiunile extreme ale celor două forțe, mediînd între ele și tinzînd să le pondereze efectele, astfel încît nu doar planul biologic sau doar cel lingvistic să fie conforme cu sine, ci întreaga entitate și produsele ei să se afle în coerență cu planul social.

Cele trei seturi de factori sînt inegale, întocmai precum sursele lor. Comportamentul (limba), producătorul (organismul biologic) și cadrul (organismul social) sînt dominați de tendințe centripete și conservative, tind către păstrarea identității cu sine și către autoreproducere fidelă, apoi către imuabilitate. Totodată, fiecare dintre ele cunoaște solicitări interacționale, care le fac să adopte un anumit grad de suplețe, spre a putea funcționa în cadrul interacțional și a-și perpetua existența. Ceea ce diferă în fiecare caz este măsura în care resimt respectivele tendințe și solicitări: comportamentul este dominat de tendințele interne și se supune doar la rigoare solicitărilor externe, producătorul este forțat prin natura sa la deschidere colaborativă, în vreme ce cadrul reprezintă prin sine un tip de paradigmă în care partea este aproape complet subsumată întregului, colaborarea devenind sinergie.

6. Rezultă că, în procesul de utilizare a limbii, vorbitorul are posibilitatea de a se orienta către aceasta, acționînd asupra instrumentului, în diferite feluri, nu doar la nivelele atribuirii de valori stilistice, alocării de sensuri și nuanțe, investiții cu anumite valori gramaticale sau utilizării topicii și rejecțiilor, dar și la nivelul fundamental, fonetico-fonologic, modelînd – în anumite chipuri și măsuri, în consecința anumitor calcule – sunetele limbajului vocal-articulat.

Rezultatele unei astfel de activități nu mai sînt diacronice, precum în cazul acțiunii factorilor naturali și inconștienți, ci sincronice. Fie că vorbitorul nu ține seama de evenimentele diacronice (cel obișnuit nu prea are cunoștință de ele), fie că are pretenția de a o face (cîteodată, cel instruit), în această ipostază el acționează sub impulsul și în virtutea unor observații și calcule direcționate analogic și de anumite mize.

De altfel, cu cît vorbitorul este mai departe de etimon – adică cu cît evoluția a modificat fonetismele și formele mai mult –, cu atît crește posibilitatea (mentală, nu reală) ca un fonetism să decurgă din mai multe primitive și să apară pe calea mai multor evoluții. La fel cresc șansele ca vorbitorul să opereze analogii greșite – în urma cărora va echivala sunete și va face clasificări formale, algebric consecvente și geometric proporționale cu erorile de la baza procesului său. Chiar vorbitorul căruia i se adresa *Appendix Probi*, ca un sfătuitor competent, era lipsit de mijloace orientative, simplul reper dat de un caz concret fiind insuficient.

Prin urmare, privind la stările de limbă contemporane lui și orientat de tendințele lingvistice contemporane lui, acest vorbitor va putea deveni un factor activ în modelarea limbii, însă nu neapărat în direcțiile în care se dezvoltă și evoluează aceasta în mod firesc.

7. Fenomenul hipercorectitudinii – precum cel al etimologiei populare, cu care deține anumite relații și elemente de comunitate – este o formă de manifestare a conștiinței lingvistice prin care limba este tulburată la nivelul fonetismelor și formelor ei concrete, dar deopotrivă prin care mecanismele de funcționare a limbii sînt exersate, puse la încercare, dinamizate.

Fenomenul în discuție constituie: a) o cale și un proces deosebit de importante prin care limba, norma și vorbirea se exersează la nivelul producerii și receptării vorbirii; b) o modalitate esențială prin care limba, norma și vorbirea se manifestă ca entități sau ipostaze supuse evoluției și c) un indice care dă seama de concretețea caracterului biosocial și cultural al limbii, normei și vorbirii.

Ca rezultat evident al caracterului autoreglat al limbajului vocal-articulat, hipercorectitudinea reliefează relația coevolutivă dintre acțiunea de producere a fluxurilor sonore și cea de receptare a lor, prin care, urmînd producerii, receptarea verifică starea de conformitate a fluxului sonor cu anumite cerințe de normă, după care poate solicita restructurarea fluxului sonor în concordanță cu orientările asumate deopotrivă de către individ și comunitate.